

MÜZİĞİN ÇOCUKLARDA VE YETİŞKİNLERDE UYANDIRDIĞI DUYGU DURUMLARININ BELİRLENMESİ VE İLKÖĞRETİM MÜZİK DERSİ MÜZİKSEL YARATICILIK ALANINDA KULLANILMASI

Bülent KÜÇÜK, TED İstanbul Koleji
Yrd. Doç. Dr. Levent DENİZ, Marmara Üniversitesi

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, dinletilen müzikler aracılığıyla çocuklarda ve yetişkinlerde uyandırılan duygu durumlarının benzerliğinin sorgulanması ve çocuklarda uyandırılan bu duygu durumlarının müzik dersinde yaratıcılık alanında kullanılmasıdır. Araştırma, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü 4.sınıf öğrencileri, Türkçe Öğretmenliği Bölümü 4.sınıf öğrencileri, Matematik Öğretmenliği Bölümü 4.sınıf öğrencileri, Müzik Öğretmenliği Bölümü 4.sınıf öğrencileri ve TED İstanbul Koleji 5. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu örneklem üzerinden yürütülmüştür. Araştırmanın nicel verilerini sınamak amacıyla tarama modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Nitel verilerinin çözümlemesi için içerik analizi kullanılmıştır. Yetişkin ve çocukların dinledikleri müziklere yönelik duygu durumlarını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan bir işaret listesi kullanılmıştır. Çocukların uygulama yapılan derse yönelik düşüncelerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Bu ders kapsamında çocukların dinledikleri müzikten edindikleri izlenimleri resim çizme aracılığıyla ifade etmeleri istenmiştir. Uygulama sonucunda, yetişkin ve çocuklar arasında ortak duygu durumlarının ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Çocukların uygulanan derse yönelik düşüncelerinin olumlu olduğu, ders sırasında yapılan bu etkinliği keyifli buldukları, etkinlik sırasında yaratıcılıklarının farkına vardıkları ve yaratıcılıklarını kullanabildikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müzik eğitimi, müzikal yaratıcılık, müzikal algı, duygu durumları, ilköğretim müzik dersi programı.

1. Giriş

Müzik, gelişmiş ülkelerde başlı başına bir eğitim alanı ve aracı olarak algılanmaktadır. Müzik derslerinde temel amaç bireyin yaratıcılığını arttırmak ve geliştirmektir. Bu amaçla müzik dersleri öğrencilerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmekte, onların mümkün olduğunca katılımcı olmaları sağ-

lanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalarda çağın müzikal zenginliğini aktaracak çeşitli tür ve stillerde müzikler yer almaktadır. Değişik müzik eğitim metotları farklı yollardan müziği öğretmekle beraber, hepsi müziği çocuğun yaşamının vazgeçilmez bir parçası yapmayı hedeflemektedir. Bütün metotlar çocuk gelişimini göz önünde tutarak, müzik yaşantıları sağlamak yoluyla müziği öğretmektedirler. Günümüzde müzik eğitimi, ulusların birbirlerinin kültürlerini tanıması ve bu yolla karşılıklı bir anlayış ve hoşgörünün geliştirilmesinde en önemli araç olarak görülmektedir (YÖK, 2007).

Müzik eğitiminin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde başlı başına bir eğitim alanı ve aracı olarak algılanmasına kıyasla, ülkemizde verilen müzik eğitiminin niteliğinin bu boyuttan uzak kaldığı düşünülmektedir. Müzik, erken yaştan itibaren çocuğun gelişiminde çok önemli bir yer tutmaktadır. Çocuğun çevresini tanıma ve anlama, insanlarla iletişim, öğrenme ve gelişim süreçlerinde müzik hep vardır. Müziğin, özellikle yaratıcılık alanında çocuk için ne kadar önemli olduğu, ayrıca yaratıcılığın yine çocuk gelişiminde ne büyük bir yer tuttuğu da, özellikle eğitimleri ekolleşmiş ülkelerde belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır.

M.E.B tarafından 2005-2006 öğretim yılında uygulanmaya başlanan programın olumlu yönlerinin yanında, henüz yeni bir program olması nedeniyle özellikle uygulama alanı için yeterli düzeyde materyalin bulunmadığı düşünülmektedir. İlköğretim Müzik Dersi Programı'nın temel beceriler bölümünde yer alan müziksel yaratıcılık konusu, var olan müzik dersi etkinliklerinin bu alana yönelik yeterli uygulama örnekleri yaratamaması nedeniyle tam olarak işlenememektedir. İlköğretim çağındaki bir çocuk, somut düşünme döneminde olup, daha çok duyu organları yoluyla gözlem ve deneyime dayalı olarak bilgi edinir ve yargıya varır. Bu nedenle ilkokul dönemindeki çocuklara duyu organlarını kullanacakları ve yaparak, yaşayarak öğrenme olanakları sağlanmalıdır. Ayrıca her çocuğun ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarının bireysel farklılık gösterdiği gerçeği göz önünde bulundurularak, müzik dersinde bu yetenekleri geliştirici uygulamalara yer verilmeli ve karşılıklı etkileşimlerle özellikle duyuşsal alandaki gelişim de desteklenmelidir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan ilköğretim okulu beşinci sınıfların da bulunduğu birinci kademe programında, haftalık toplam 30 saat dersin yalnızca iki saati Müzik dersine ayrılmıştır. Yağcı (1995) bu derslerde de sınıf öğretmenlerinin çoğunun Müzik dersi yerine Matematik, Fen Bilgisi gibi derslerdeki eksiklikleri gidermeye çalıştığını vurgulamaktadır. Diğer yandan, çocuğun müzikal gelişim ihtiyaçlarına, bu yöndeki müzik eğitimlerinin yetersizliği nedeniyle cevap veremeyen öğretmenler, ezbere dayalı şarkı öğretimleri ile müzik dersleri yapmaktadırlar (Yağcı, 1995). Bu şekilde işlenen müzik dersinin, çocukların kendini ifade edebilme becerisini geliştirmede çok yetersiz kaldığı, ayrıca öğrenme, algılama ile doğrudan ilişkisi bulunan bireysel farklılıklara yönelik ihtiyaçların karşılanamaması da eğitim sistemine bağlı amaçların sağlıklı gerçekleşmesinin önündeki en önemli engellerden biridir.

Müziğin, insan üzerinde yarattığı duygusal etkinin yorumu üzerine yapılan araştırmalar literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Bu araştırmaların çoğu, çocuk ve yetişkinlerin dinledikleri müziklere karşı olan tepkilerinin birbiri arasındaki tutarlılığı belirleme üzerine yoğunlaşmıştır.

Dolgin ve Adelson (1990) tarafından yapılan araştırmada amaç, çocukların sözlü ve sözsüz müziklerdeki duygusal niteliği tanımaya başladıkları yaşı belirlemektir. Duygusal kavramların kavranması için önteste tabi tutulmuş olan dört, yedi ve dokuz yaşlarındaki çocuklar; yetişkinler tarafından mutlu, üzgün, öfkeli ve korku kategorilerinde oylanmış parçaları dinlemişlerdir. Parçalar, solo viyola ve rastgele heceler söyleyen soprano sesi olmak üzere iki şekilde sunuldu. Araştırma sonucunda, çocukların dinledikleri müziği kavramsallaştırmada, çeşitli yaş gruplarının ve müziğin sunum şeklinin sonuca etki ettiği belirlenmiştir.

Bir başka araştırmada ise Kastner ve Crowder üç yaş çocukların majör ve minör akorlarla pozitif (mutlu) ve negatif (üzgün, kızgın) duygu durumu simgeleyen insan yüzlerini eşleştirmede yetişkinlerle yakın bir oran yakaladıklarını vurgulamıştır. Gregory ise 1996 yılında yaptığı araştırmada, çocukların dinledikleri müziklerde öfke ve korku duygu durumunu karıştırdıklarını belirlemiştir. Yapılan bu araştırma, öfke ve korku duygu durumlarının karıştırılmasının dikkate değer bir konu olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte bu durum, bestecinin öfke duygu durumunu ifade edişinin, dinleyicide korku duygu durumu oluşmasına yol açacak bir reaksiyona neden olduğu şeklinde de değerlendirilebilir (Akt. Nawrot, 2003).

Nawrot’ın 2003 yılında yaptığı çalışmada, müzikte duyguları algılama sürecinin gelişimi iki çalışmayla araştırılmıştır. Okul öncesi çocuklar ve yetişkinler dokuz müzik parçasını, beş adet yüz ifadesini (mutlu, üzgün, kızgın, korkmuş ve nötr) gösteren fotoğraflarla eşleştirmişlerdir. Çoğu parçada çocuklar yetişkinlerin yorumlarıyla aynı görüşü paylaşmazken, gerek fotoğraf seçimlerinde, gerekse anlık sözlü yakıştırmalarda yetişkinlere benzer yanıtlar vermişlerdir. Bu ve daha önceki araştırmalar-daki önemli metodolojik farklılıklar bu tutarsızlıkları açıklayabilmektedir.

Heftner (1977; akt. Bilkan, 1998), Avusturya’daki bir rehabilitasyon merkezinde yaptığı araştırmalar sonucunda, fon müziği ile güdümsüz olarak resim yapma sırasında, insan kişiliğinin gizli güçlerinden yararlanılabileceğini, bilinçaltı duyguların resim aracılığı ile sözle anlatım öncesi bir serbestliğe kavuşturulabileceğini, sonra duygusal yaşantıların bireyin kendince psikolojik danışma süreci içinde sözel anlatımlara dönüştürülebileceğini ortaya koymuştur.

Zajonc (1980, 1984; akt. Webster ve Weir, 2005), yaptığı araştırmaların sonuçlarına dayanarak, bilişsel ve duyuşsal süreçlerin beyinde ayrı yollardan geçtiğini ve duygusal reaksiyonların bilinçli düşüncelerden önce geldiğini ileri sürmektedir. Krumhansl (2002; akt. Webster ve Weir, 2005), müziğe karşı gösterilen tepkilerin, bilişsel ve duyuşsal zihinle ilgili süreçlerdeki karşılıklı etkileşimin bir sonucu olabileceğini ileri sürmektedir. Örneğin, müzikal pasajlardaki sıradanlık ve sürpriz etkisi yaratan kadans noktaları ele alındığında; insanların hissettiği duyguların, beklentiye yönelik dinamik bilişsel sürecin bir sonucu olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmalara yönelik örnekler çoğaltılabilir. Ancak aynı konuda ülkemizde yapılan araştırmaların sayısının yok denecek kadar az olması, bu konuda çalışma yapılmasına sevk eden en önemli unsur olmuştur. İnsan yaşamının farklı iki dönemi olan çocukluk ve yetişkinliğin, algısal ve davranımsal boyutlarının, müziğin uyandırdığı duygu durumları açısından incelenmesinin, yetişkin ve çocukların, bu duygu durumlarını algılama sürecinin, gelişiminin incelenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yine bu araştırmada, bireyde müzik aracılığıyla ortaya çıkan duygu durumlarının ifadesinde, yaş döneminin etkisi incelenmiştir. Araştırmanın, çocukların dinletilen müzikleri duygusal olarak anlamlandırmalarına, temel üç duygu durumunu müzik aracılığıyla hissetmelerine ve yine dinledikleri müzikler yoluyla, duygu durumlarını kavramsallaştırmalarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Araştırmayla, yapılandırmacılık anlayışında olduğu gibi, çocuğun, belirli duyguları daha önceki beceri ve yaşantı süzgecinden geçirip yeniden yorumlaması ve kendi zihninde tasavvur etmesi amaçlanmıştır. Ayrıca yine bu araştırma ile 5. sınıf müzik dersi programında yer alan “dinlediği müziklerle ilgili duygu ve düşüncelerini farklı anlatım yollarıyla ifade eder” kazanımına yönelik olarak, örnek uygulamalar yapılmış ve bir müzik albümü oluşturulmuştur. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulguların, müzik dersi programında yer alan amaçların gerçekleştirilmesine yönelik, yöntem ve teknik üretme konusuna katkıda bulunacağı, bunun da eğitimin kalitesini ve içerik zenginliğini arttıracığı öngörülmüştür.

Bu düşüncelerden hareketle, araştırmanın genel amacını; dinletilen müzikler aracılığıyla çocuklarda ve yetişkinlerde uyandırılan duygu durumlarının benzerliğinin sorgulanması ve çocuklarda

uyandırılan bu duygu durumlarının müzik dersinde yaratıcılık alanında kullanılması oluşturmaktadır. Özellikle ilköğretim çağındaki çocuklar üzerinde yapılacak bu tür bir çalışmanın, müzik ve yaratıcılık ilişkisine yönelik önemli bir veri sağlayacağı düşünülmüştür.

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Hazırlanan müzik albümünde yer alan eserlerin çocuklarda ve farklı yetişkin gruplarında uyandırdığı duygu durumları benzeşmekte midir?

2. Dinletilen müziğin uyandırdığı duygu durumlarının resim ile ifadesinin müzik dersi yaratıcılık alanında kullanılma durumları nelerdir?

2.1. Çocukların dinledikleri müziğe yönelik olarak yaptıkları resimlerinde yansıttıkları duygu durumları nelerdir?

2.2. Çocukların dinledikleri müziğe yönelik olarak yaptıkları resimlerinde yansıttıkları duygu durumlarının ifade edilmesindeki unsurlar nelerdir?

2.3. Çocukların, dinledikleri müzikte farklı duygular hissedenden arkadaşları ve bunun sebepleri hakkındaki görüşleri ne şekildedir?

2.4. Çocukların uygulanan derse yönelik düşünceleri nelerdir?

2. Yöntem

Bu çalışmada nicel ve nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verilerini sınamak amacıyla tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 1995). Araştırmanın nitel verilerini çözümlemek için durum çalışması modeli kullanılmıştır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçekliği içinde çalışan, olgu ve içinde bulunulan içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belli olmadığı ve birden fazla veri kaynağının olduğu durumlarda kullanılan bir araştırma yöntemidir (Yinn, 1984; akt. Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008, s.257).

Ayrıca, çocukların resimleri yorumlamalarında ölçme ve değerlendirme araçlarından Mülakat/Görüşme, Öz Değerlendirme ve Akran Değerlendirme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemler, çocukların dinledikleri müziğe yönelik uyanan duygu durumlarını yansıttıkları resimlerin kendileri ve akranları tarafından değerlendirilmesinde kullanılmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Bu çalışmada araştırmanın nicel ve nitel kısımlarında farklı araştırma grupları üzerinde çalışılmıştır. Araştırmanın yetişkinlerle ilgili çalışma grubunu Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü 4.sınıf öğrencileri (n=31), Türkçe Öğretmenliği Bölümü 4.sınıf öğrencileri (n=42), Matematik Öğretmenliği Bölümü 4.sınıf öğrencileri (n=50) ve Müzik Öğretmenliği Bölümü 4.sınıf öğrencileri (n=30) oluşturmuştur. Araştırmanın çocuklarla ilgili bölümündeki çalışma grubunu ise TED İstanbul Koleji 5. sınıf öğrencileri (n=42) oluşturmuştur. Araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan, çocukların dinledikleri müziğe yönelik uyanan duygu durumlarını resim çizme aracılığıyla yansıtmaları, araştırmanın nitel yapısına dayandığından, bu aşamada TED İstanbul Koleji 5.sınıf öğrencilerinden seçilen 23 kişilik bir öğrenci grubu çalışma grubu olarak ele alınmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları olarak; çocuk ve yetişkinlerin dinledikleri müziklere ilişkin duygu durumlarını belirlemek amacıyla hazırlanan müzik albümü, çocukların dinledikleri müziğe yönelik uyanan duygu durumlarını yansıttıkları çocuk resimleri ve bu uygulamanın yapıldığı derse yönelik görüşlerinin belirlenmesi için oluşturulan derse ilişkin değerlendirme formu kullanılmıştır.

Duygu durumlarını belirlemek amacıyla hazırlanan müzik albümü, M.E.B. İlköğretim 5.sınıf Müzik Dersi Öğrenme alanının açıklamalar kısmında yer alan “Müziklerin sözsüz olmasına ve seçkin eserlerden oluşmasına dikkat edilmelidir” ibaresine uygun olarak, klasik müzik tarihinin 19. ve 20. yüzyılları arasını temsil eden orkestral/sözsüz eserlerden oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından uzman görüşüne başvurmak üzere hazırlanan müzik albümünün üç duygu durumunu yansıtır yansıtmadığını belirlemek amacıyla uzman görüşüne (n=7) başvurulmuştur. Bu albümde yer alan eserler, araştırmacı tarafından uzman görüşüne başvurmak üzere üç duygu durumuna göre aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır.

Grup 1: Mutluluk

1. **E.Grieg** / *Holberg Suite Praludium Allegro*
2. **P.I.Tchaikowsky** / *Danse Russe Trepak*
3. **J.Brahms** / *Hungarian Dances No. 10 in F major*
4. **K.Penderecki** / *Menuet*

Grup 2: Korku

1. **E.Grieg** / *Peer Gynt's Journey Home*
2. **E.Grieg** / *In the Hall of the Mountain King*
3. **S.Prokofiev** / *Die Liebe su den drei Orangen - Part 1*
4. **A.Webern** / *5 Pieces for Orch - III Sehr Bewegte Viertel*
5. **A.Webern** / *Symphony, op. 21: 2. Variationen - Sehr ruhig*
6. **A.Webern** / *10 – 5 Pieces for Orchestra, Op. 10 - II. Lebhaft und zart beweg*

Grup 3: Üzüntü

5. **P.I.Tchaikowsky** / *The Nutcracker Ballet Suite, Danse character*
6. **J.Brahms** / *Hungarian Dances No. 16 in F minor*
7. **E.Elgar** / *Enigma: Andante*
8. **K.Penderecki** / *Aria*
9. **C.Saint-Saens** / *Aquarium*

Müzik albümünde yer alan eserlerin, belirlenen duygu durumlarını yansıtır yansıtmadığını belirlemek üzere alınan uzman görüşü için yapılan yüzde frekans hesaplamaları tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Müzik Albümüne Yönelik Başvurulan Uzman Görüşü İçin Yapılan Yüzde Frekans Analizi Sonuçları

Grup 1:Mutluluk	Uygun		Uygun Değil	
	f	%	f	%
1-E.Grieg / Holberg Suite Praludium Allegro	6	85.7	1	14.3
2-P.I.Tchaikowsky / Danse Russe Trepak	7	100	-	-
3-J.Brahms / Hungarian Dances No. 10 in F major	7	100	-	-
4-K.Penderecki / Menuet	6	85.7	1	14.3
Grup 2:Korku	Uygun		Uygun Değil	
	f	%	f	%
1-E.Grieg / Peer Gynt's Journey Home	5	71.4	2	28.6
2-E.Grieg / In the Hall of the Mountain King	3	42.9	4	57.1
3-S.Prokofiev / Die Liebe su den drei Orangen - Part 1	4	57.1	3	42.9
4-A.Webern / 5 Pieces for Orch - III Sehr Bewegte Viertel	7	100	-	-
5-A.Webern / Symphony, op. 21: 2. Variationen - Sehr ruhig	7	100	-	-
6-A.Webern / 10 – 5 Pieces for Orchestra, Op. 10 - II. Lebhaft und zart beweg	7	100	-	-
Grup 3: Üzüntü	Uygun		Uygun Değil	
	f	%	f	%
1-P.I.Tchaikowsky / The Nutcracker Ballet Suite, Danse character	7	100	-	-
2-J.Brahms / Hungarian Dances No. 16 in F minor	4	57.1	3	42.9
3-E.Elgar / Enigma: Andante	7	100	-	-
4-K.Penderecki /Aria	7	100	-	-
5-C.Saint-Saens / Aquarium	4	57.1	3	42.9

Uzmanlardan alınan görüşler dahilinde üç duygu durumunu daha az yansıttığı belirlenen eserler albümden çıkarılmış, uzman görüşüne göre daha anlamlı bulunan ve uzunlukları 37 saniye ile 2 dakika 10 saniye arasında değişen 6 eserden oluşan yeni bir albüm oluşturulmuştur. Uzmanlardan alınan görüşler doğrultusunda duygu durumunu yansıtmada anlamlı bulunan fakat diğer eserlere göre daha uzun süre teşkil eden iki eser daha uygulamanın ders saati içinde yapılmasından dolayı yeniden şekillendirilen müzik albümünden çıkarılmıştır.

Araştırmanın birinci aşamasında yetişkin ve çocukların dinledikleri müziklere yönelik duygu durumlarını belirlemek amacıyla oluşturulan müzik albümü, araştırmacı tarafından bir işaret listesi olarak kullanılmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında, çocuklardan, dinledikleri müziğe yönelik uyanan duygu durumlarını, resim çizme aracılığıyla yansıtmaları istenmiştir. Çocukların dinledikleri müziklerden edindikleri izlenimleri resim çizme aracılığıyla ifade etmeleriyle ilgili yapılan uygulamadan sonra, bu uygulamanın yapıldığı derse yönelik görüşlerinin belirlenmesi için bir anket formu hazırlanmıştır.

2.3. Verilerin Çözümlemesi

Müzik albümünde yer alan eserlerin, belirlenen duygu durumlarını yansıtıp yansıtmadığını ve eserlerin duygu durumundan hangisini uyandırdığını belirlemek üzere alınan uzman görüşüne yönelik yüzde frekans hesaplamaları yapılmıştır.

İkinci aşamada, M.E.B. İlköğretim 5.sınıf müzik dersi programının “Müziksel Yaratıcılık” öğrenme alanında yer alan “Dinlediği müziklerle ilgili duygu ve düşüncelerini ifade eder” kazanımına yönelik olarak örnek bir ders planı hazırlanmış ve bu plan 40 dakikalık bir ders saati içinde uygulanmıştır. Bu derste çocuklar dinledikleri müziklerden edindikleri izlenimleri resim çizme aracılığıyla ifade etmişlerdir. Bu uygulama için müzik albümünden seçilen J.Brahms’ın 10 numaralı Macar Dansı, çocukların resim çizdiği süre boyunca birkaç kez dinletilmiştir. Yapılan uygulama (örnek ders) kapsamında çocukların çizdikleri resimler de, içerik analizi yapılmak üzere birer veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Dinletilen müzik, uzman görüşleri doğrultusunda mutluluk ile ilişkilendirilmiş olmakla birlikte, çocuklarda bu müzikten hareketle ortaya çıkan duyguların belirlenmesi için her resim araştırmacı tarafından duygu durumlarına göre sınıflanmıştır. Bu aşamada sınıflamanın güvenilirliğinin sağlanması amacıyla aynı resimler, çalışmanın amacı anlatılarak eğitim bilimleri alanında uzman olan bir başka öğretim üyesi tarafından da değerlendirilmiştir. Bu yaklaşımla araştırmacılar arasındaki güvenilirlik sağlanmıştır. Araştırmacılar arasındaki güvenilirliğin hesaplanmasında, aşağıda yer alan formül kullanılmıştır (Miles ve Huberman, 1994, s.64; akt. Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.81):

$$\text{Güvenilirlik} = \frac{\text{Uzlaşma Sayısı (20)}}{\text{Uzlaşma (20)} + \text{Uzlaşmama Sayısı (3)}}$$

$$\text{Güvenilirlik} = 0,87$$

Yapılan değerlendirme sonrasında araştırmacı ve uzman arasındaki güvenilirlik %87 olarak bulunmuştur. İçerik analizi yönteminde belgenin değişik araştırmacılara verilerek hesaplanan güvenilirlik katsayısı, aynı belgenin iki farklı zamanda aynı kişilere verilmesinden daha iyi sonuç verir. Bunun nedeni, araştırmacılar arasındaki güvenilirlik katsayısı yüksek olduğunda, zaman açısından güvenilirlik katsayısının da yüksek olmasıdır. Ayrıca birinci yol hafızanın bozucu etkisine karşı dirençlidir ve uygulaması da kolaydır. (Miles ve Huberman, 1994, s.64; akt. Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.81). Bu tür bir değerlendirmede elde edilecek değer %70’den daha yüksek olması beklendiğinden, %87 olarak bulunan bu güvenilirlik yüzdesi, araştırmacı tarafından yapılan çözümlemenin nelliğini ortaya koymaktadır.

Çocuklar, çizdikleri resimleri tamamladıklarında, örnek resimler seçilerek, bu resimlerin, resmi çizen çocuk tarafından anlatılması sağlanmıştır. Ayrıca bu uygulamadan elde edilen veriler, ölçme değerlendirme araçlarından “Öz Değerlendirme” ve “Akran Değerlendirme” ile çözümlenmiştir. Çocukların uygulamanın yapıldığı derse yönelik görüşlerini belirlemek üzere hazırlanan anket formundan elde edilen veriler üzerinde yüzde ve frekans hesaplamaları yapılmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

1. Müzik albümünde yer alan eserlerin çocuklarda ve farklı yetişkin gruplarında uyandırdığı duygu durumları benzeşmekte midir?

Çocukların ve yetişkinlerin dinledikleri müziklere ilişkin uyanan duygu durumlarının belirlenmesi için mutluluk, üzüntü ve korku duygu durumlarını içeren bir form kullanılmıştır. Elde edilen veriler, frekans ve yüzde hesapları yapılarak sayısallaştırılmış ve Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Çocukların ve yetişkinlerin dinledikleri müziklere ilişkin uyanan duygu durumlarının frekans ve yüzde Analizi Sonuçları

Rus Trepak Dansı	n	Mutluluk f (%)	Üzüntü f (%)	Korku f (%)
Çocuklar	42	37 (88.1)	-	5 (11.9)
Yetişkin	156	123 (78.8)	6 (3.9)	27 (17.3)
TOPLAM	198	160 (80.8)	6 (3.1)	32 (16.1)
Enigma: Andante	n	Mutluluk f (%)	Üzüntü f (%)	Korku f (%)
Çocuklar	42	1 (2.4)	41 (97.6)	-
Yetişkin	156	7 (4.5)	147 (94.2)	2 (1.3)
TOPLAM	198	8 (4)	188 (95)	2 (1)
Sehr Bewegte Viertel	n	Mutluluk f (%)	Üzüntü f (%)	Korku f (%)
Çocuklar	42	-	-	42 (100)
Yetişkin	156	4 (2.6)	2 (1.2)	150 (96.2)
TOPLAM	198	4 (2)	2 (1)	192 (97)
Aria	n	Mutluluk f (%)	Üzüntü f (%)	Korku f (%)
Çocuklar	42	1 (2.4)	41 (97.6)	-
Yetişkin	156	8 (5.1)	145 (93)	3 (1.9)
TOPLAM	198	9 (4.6)	185 (93.4)	4 (2)
Macar Dansı	n	Mutluluk f (%)	Üzüntü f (%)	Korku f (%)
Çocuklar	42	42 (100)	-	-
Yetişkin	156	148 (94.8)	1 (0.6)	7 (4.6)
TOPLAM	198	190 (96)	1 (0.5)	7 (3.5)
Lebhaft und zart beweg	n	Mutluluk f (%)	Üzüntü f (%)	Korku f (%)
Çocuklar	42	-	-	42 (100)
Yetişkin	156	3 (2)	5 (3.2)	148 (94.8)
TOPLAM	198	190 (96)	1 (0.5)	7 (3.5)

Tablo 2’de görüldüğü gibi, 1. eserin mutluluk duygu durumunu uyandırdığı doğrultusunda en yüksek ve birbirine yakın yüzde oranları çocuklarda %88.1 olarak, Müzik Öğretmenliği Bölümü 4.sınıf öğrencilerinde ise %90 olarak hesaplanmıştır. Matematik Öğretmenliği Bölümü, PDR Bölümü ve Türkçe Öğretmenliği Bölümü 4.sınıf öğrencilerinin yüzde oranları ise en düşüğü Matematik Öğretmenliği Bölümü’nde %70 olmak üzere sırasıyla PDR Bölümü’nde %77.4 ve Türkçe Öğretmenliği

Bölümü’nde %82.2 şeklinde belirlenmiştir. Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde, çalışmaya katılan tüm bireylerin P.I.Tchaikowsky’nin “Rus Trepak Dansı” adlı eserine yönelik olarak, %80.8 oranıyla mutluluk duygu durumunu uyandırdığı yönünde uzlaştığı görülmüştür.

E.Elgar’ın “Enigma: Andante” adlı eserinin üzüntü duygu durumunu uyandırdığı doğrultusunda tüm gruplarda birbirine oldukça yakın yüzde oranları saptanmıştır. Bu oranların en düşüğü %91.2 ile Türkçe Öğretmenliği Bölümü’nde görülürken en yüksek oran ise %97.6 ile çocuklarda hesaplanmıştır. Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde, çalışmaya katılan tüm bireylerin, Elgar’ın “Enigma: Andante” adlı eserinin %95 oranıyla üzüntü duygu durumunu uyandırdığı yönünde uzlaştığı görülmüştür.

A.Webern’in “Orkestra için 5 parça: III Sehr Bewegte Viertel” adlı eserinin tüm gruplarda korku duygu durumunu uyandırdığına yönelik oldukça yüksek ve birbirine yakın yüzde oranları gözlemlenmiştir. Bu oranların en düşüğü %92 ile Matematik Öğretmenliği Bölümü’nde görülürken en yüksek oran ise %100 ile çocuklarda ve PDR Bölümü’nde hesaplanmıştır. Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde, çalışmaya katılan tüm bireylerin, A.Webern’in “Orkestra için 5 parça: III Sehr Bewegte Viertel” adlı eserinin %97 oranıyla korku duygu durumunu uyandırdığı yönünde uzlaştığı görülmüştür.

K.Penderecki’nin “Aria” adlı eserinin üzüntü duygu durumunu uyandırdığı doğrultusunda en yüksek ve birbirine yakın yüzde oranları çocuklarda %97.6, Müzik Öğretmenliği Bölümü’nde %96.6 ve Matematik Öğretmenliği Bölümü’nde %98 olarak hesaplanmıştır. Türkçe Öğretmenliği Bölümü ise %15.6 ile bu parçanın mutluluk duygu durumunu uyandırdığı yönünde görüş belirtmiştir. Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde, çalışmaya katılan tüm bireylerin, K.Penderecki’nin “Aria” adlı eserinin %93.4 oranıyla üzüntü duygu durumunu uyandırdığı yönünde uzlaştığı görülmüştür.

Tüm bölümler %90’ın üzerinde oranlarla, J.Brahms’ın “10 numaralı Macar Dansı” adlı eserinin mutluluk duygu durumunu uyandırdığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu oranların en yüksek %100 ile çocuklarda, Müzik Öğretmenliği Bölümü ve PDR Bölümü’nde gözlemlenirken, en düşük oran ise %91.2 ile Türkçe Öğretmenliği Bölümü’nde saptanmıştır. Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde, çalışmaya katılan tüm bireylerin, J.Brahms’ın “10 numaralı Macar Dansı” adlı eserinin %96 oranıyla mutluluk duygu durumunu uyandırdığı yönünde uzlaştığı görülmüştür.

A.Webern’in “Orkestra için 5 parça: II Lebhaft und zart beweg” adlı eserinin tüm gruplarda korku duygu durumunu uyandırdığına yönelik oldukça yüksek ve birbirine yakın yüzde oranları gözlemlenmiştir. Bu oranların en yüksek %100 ile çocuklarda ve Müzik Öğretmenliği Bölümü’nde gözlemlenirken, en düşük oran ise %90.3 ile PDR Bölümü’nde hesaplanmıştır. Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde, çalışmaya katılan tüm bireylerin, A.Webern’in “Orkestra için 5 parça: II Lebhaft und zart beweg” adlı eserinin %96 oranıyla korku duygu durumunu uyandırdığı yönünde uzlaştığı görülmüştür.

Elde edilen bulgulara dayanarak, yetişkin ve çocukların hazırlanan müzik albümündeki eserlere yönelik benzer nitelikte duygu durumu yansıtıkları gözlenmiştir. Müzik albümünde yer alan altı eserin ikisi majör, ikisi minör ve ikisi de atonal yapıdadır. Altı eserin, çocuk ve yetişkinlerin duygu durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi sonucunda, majör yapıdaki iki eserin her iki yaş grubu üzerinde mutluluk duygusu uyandırdığı, minör yapıdaki iki eserin ise üzüntü duygusu yarattığı yapılar yüzde frekans hesaplamalarıyla belirlenmiştir. Atonal yapıdaki iki eserin ise çocuk ve yetişkinler üzerinde korku duygusu uyandırdığı saptanmıştır. Bu sonuçlardan hareketle, majör yapıdaki eserlerin mutluluk duygusu, minör yapıdaki eserlerin üzüntü duygusu, atonal yapıdaki eserlerin ise korku duygusu uyandırdığı söylenebilir. Bu sonuçlar, bu alanda yapılmış diğer çalışmaların sonuçlarıyla çelişmemektedir (Heifetz,; Webster, G. D. ve Weir C. G., 2005, Nawrot, 2003).

1. Dinletilen müziğin uyandırdığı duygu durumlarının resim ile ifadesinin müzik dersi yaratıcılık alanında kullanılma durumları nelerdir?

1.1 Çocukların dinledikleri müziğe yönelik olarak yaptıkları resimlerinde yansıttıkları duygu durumları nelerdir?

1.2 Çocukların dinledikleri müziğe yönelik olarak yaptıkları resimlerinde yansıttıkları duygu durumlarının ifade edilmesindeki unsurlar nelerdir?

1.3 Çocukların, dinledikleri müzikte farklı duygular hisseden arkadaşları ve bunun sebepleri hakkındaki görüşleri ne şekildedir?

1.4 Çocukların uygulanan derse yönelik düşünceleri nelerdir?

Çocukların dinledikleri “J. Brahms’ın 10 numaralı Macar Dansı” eserine yönelik olarak yaptıkları resimlerde yansıttıkları duygu durumlarının dağılımı Tablo 3’de verilmiştir. Çocukların dinledikleri müziklerdeki duygu durumları, yapmış oldukları resimler dikkate alınarak incelendiğinde, mutluluk, korku, üzüntü ve her üç duygunun da birlikte olduğu resimler belirlenmiştir.

Tablo 3: Çocukların, Dinledikleri Müzikteki Duygu Durumlarına Yönelik Çizdikleri Resimlerin İçerdiği Duygu Durumları Bakımından f ve % Analizi Sonuçları

Resimlerde Yer Alan Duygu Durumları	f	(%)
Mutluluk	14	(60.8)
Üzüntü	1	(4.3)
Korku	-	
Karışık (mutluluk, üzüntü, korku)	8	(30.5)
TOPLAM	23	(100)

Tablo 3’te görüldüğü gibi çocuklar çizdikleri resimler aracılığıyla, kendilerine dinletilen müzikte mutluluk, üzüntü ve karışık duygu durumlarının var olduğuna yönelik bildirimlerde bulunmuşlardır. İncelenen resimlerde tek başına korku duygu durumuna rastlanmamıştır. Karışık duygu durumu barındıran resimlerde mutluluk-üzüntü, mutluluk-korku ve her üç duygu durumunun da varlığı gözlemlenmiştir. Öğrenciler bu duygu durumlarını ifade ederlerken her bir duygu durumunu anlatmak için farklı ifade biçimleri kullanmışlardır. Farklı duygu durumlarına ayrılan resimlerden bu duygu durumlarının ne tür ifade biçimleri kullanılarak resmedildiğine yönelik bir inceleme yapılmış ve sonuçlar Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Farklı Duygu Durumlarına Ayrılan Resimlerin İfade Biçimlerine Yönelik frekans Analizi

	Mutlu yüz	Dans figürleri / müzik	Müzikal semboller	Üzüntülü yüz	Savaş/Korku figürleri	Korkulu yüz	Sınıflanamayan
	f	f	f	f	f	f	f
Mutluluk	21	13	4	-	-	-	-
Üzüntü	4	-	-	4	-	-	-
Korku	9	-	-	-	4	4	2

Tablo 4’te görüldüğü gibi çocukların 21’i, dinledikleri müziğe yönelik çizdikleri resimlerde mutlu yüzlü insan ya da insanlar resmetmişlerdir. Bu resimlerin 13’ünde mutluluk duygu durumu, dans figürleri ve müzikle anlatılırken dört resimde de müzikal sembolere rastlanmıştır. Resimlerin dört tanesinde mutluluk duygu durumunun yanı sıra üzüntü duygu durumu da gözlemlenmiş ve bu resimleri yapan çocuklarla yapılan görüşmelerde, bu çocukların dinledikleri müzikte birden çok duygu durumu algıladığı ve bunları resmettikleri anlaşılmıştır. Resimlerin dokuzunda ise mutluluk ve üzüntü duygu durumunun yanı sıra, korkulu yüz ve savaş/korku figürleri aracılığıyla canlandırılan korku duygu durumuna da rastlanmıştır.

Farklı duygu durumları içeren resimleri yapan öğrenciler de, seçilen diğer bazı öğrenciler gibi, müzik tekrar dinletilirken resimlerini yorumlamışlar ve bu süreç video kaydına alınmıştır. Video kayıtlarının analizi sonucunda birden çok duygu durumu yansıtan resimleri yapan çocuklar, bu durumun müzikteki ses şiddetinin yükselmesi ya da alçalması gibi nüansların yol açtığı bir olgu olduğu yönünde fikir beyan etmişlerdir.

Uygulamaya katılan 23 çocuktan 17’si, dinledikleri müzikte farklı duygular hisseden arkadaşlarının fikirlerine saygı duyduğunu ve bu farklılığın, herkesin düşüncelerinin farklı olmasından kaynaklanabileceği yorumunu yapmışlardır. Örneğin Ö2, herkesin kendine ait duyguları olmasının böyle bir farklılık yaratabileceğini savunurken Ö15, kendisinin dans olarak algıladığı uyarıcıyı başka bir çocuğun savaş diye yorumlamasını yine herkesin düşüncelerinin ve duygularının farklı olmasına yormuştur. Kalan çocukların 2’si, arkadaşlarının resimlerinin farklı olmasını bu resmi çizen çocukların şımarıklıklarına yorarken, bir çocuk hayal etme gücümüze bağlı olarak birçok duygu yaşayabileceğimizi, diğer bir çocuk ise bu farklılığın herkesin farklı karakterde olmasına bağlamıştır.

Öğrencilerin, uygulanan derse yönelik düşünceleri, araştırmacı tarafından hazırlanan anketle toplanmış ve frekans yüzde hesaplaması yapılarak Tablo 5’te sayısallaştırılmıştır.

Tablo 5: Çocukların Uygulanan Derse Yönelik Düşüncelerinin Yüzde ve Frekans Analizi

Çocukların, uygulanan derse yönelik düşünceleri	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum	
	f	%	f	%	f	%
1. Bu etkinlik sırasında çok keyif aldım	1	4.4	4	17.4	18	78.2
2. Bu etkinlik sırasında yaratıcılığımın farkına vardım.	1	4.4	3	13	19	82.6
3. Bu etkinlik sırasında yaratıcılığımı kullandım	2	11.6	4	17.4	17	74
4. Bu etkinlik sırasında müzikle duygularım arasında bir bağ kurabildim	1	4.4	3	13	19	82.6
5. Bu etkinliğin müzik ve insan duygusu arasındaki ilişkiyi anlamamda yararlı olduğunu düşünüyorum	2	11.6	3	13	18	78.2
6. Bu etkinlik, kendimi ifade etme becerimi geliştirmeme katkı sağladı	1	4.4	6	26	16	69.6
7. Bu etkinlik, arkadaşlarımla hissettiği duyguları anlamama katkı sağladı.	2	11.6	3	13	18	78.2
8. Bu etkinlik, yaratıcılığımın gelişmesine katkı sağladı	2	11.6	3	13	18	78.2

Çocukların 18'i, uygulanan derse yönelik olarak, %78.2'lik bir yüzdeyle bu etkinlik sırasında çok keyif aldıklarını, dördü ise dersin bu özelliği açısından kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Bu etkinliğin, kendilerindeki yaratıcılığın farkına vardırma etkisine ise %82.6'lık bir oranla 19 çocuk katılırken, yine bu etkinlikte yaratıcılıklarını kullandıklarına yönelik önermeye ise %74'lük bir oranla 17 çocuk olumlu bir cevap vermiştir. Çocukların 19'u %82.6'lık bir oranla etkinlik sırasında müzikle duyguları arasında bağ kurabildiğine yönelik cevap verirken, %13'lük oranı oluşturan üç çocuk, etkinliğin bu özelliği konusunda kararsız kalmıştır. %78.2'lik bir oranı oluşturan 18 çocuk, etkinliğin, müzik ve insan duygusu arasındaki ilişkiyi anlamada yararı olduğuna yönelik önermeye olumlu bildirimde bulunmuşlardır. Çocuklar, bu etkinliğin kendini ifade etme becerisini geliştirdiği yönündeki önermeye %69.6'lık bir oranla katılırken, altı çocuk etkinliğin bu özelliği konusunda kararsızlıklarını dile getirmişlerdir. Etkinliğin, arkadaşlarının hissettiği duyguları anlamalarına katkısı olduğu yönündeki önermeye %78.2'lik bir oranla 18 çocuk olumlu cevap verirken, bu etkinliğin yaratıcılıklarının gelişimine katkı sağladığı yönündeki önermeye yine 18 çocuk olumlu yanıt vermiştir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Dinletilen eserler sınırlı sayıda çocuk ve yetişkinde farklı duygu durumları yansıtsa da, sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, gerek yetişkinlerle çocuklar arasında, gerekse farklı yetişkin grupları arasında ortak duygu durumlarının ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, tüm eserler incelendiğinde, E.Elgar'ın "Enigma: Andante" adlı eserinin %95 oranında üzüntü duygu durumunu, A.Webern'in "Orkestra İçin 5 Parça: III Sehr Bewegte Viertel" adlı eserinin %97 oranında korku duygu durumunu, J.Brahms'ın "10 Numaralı Macar Dansı" adlı eserinin %96 oranında mutluluk duygu durumunu ve yine A.Webern'in "Orkestra İçin 5 Parça: II Lebhaft Und Zart Beweg" adlı eserinin %96 oranında korku duygu durumunu yansıttığı saptanmıştır.

Mutluluk duygu durumuna yönelik bir eserin (J.Brahms 10 numaralı Macar Dansı) araştırmacı tarafından seçilip, müzik dersi yaratıcılık alanında farklı bir öğrenci grubuna uygulanması sonucunda, araştırmacının bir önceki amacını destekler nitelikte benzer duygu durumlarında yoğunlaştığı

belirlenmiştir. Bu aşamada, araştırmaya katılan 23 öğrencinin 14’ünün (%60.9) dinledikleri müziğe yönelik olarak çizdikleri resimlerde tek başına mutluluk duygu durumuna rastlanmıştır. Bununla birlikte, sınırlı sayıda da olsa farklı duygu durumu ifade eden öğrencilerin oluşturduğu çeşitlilikten yararlanılarak yapılan çözümlemede bu öğrencilerin, duygularını farklı biçimlerle ifade ettiği, farklı duygu ifade eden diğer arkadaşlarını anladıkları ve dersi yararlı buldukları sonucuna varılmıştır.

Çocukların uygulanan derse yönelik düşüncelerinin olumlu olduğu, ders sırasında yapılan bu etkinliği keyifli buldukları, etkinlik sırasında yaratıcılıklarının farkına vardıkları ve yaratıcılıklarını kullanabildikleri belirlenmiştir. Çocuklar, etkinlik sırasında müzikle duyguları arasında bir bağ kurabildiği yönünde fikir beyan etmiş, ayrıca etkinliğin müzik ve insan duygusu arasındaki ilişkiyi anlamalarında yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Etkinlik, çocukların çoğunluğu tarafından, kendilerini ifade etme becerisini geliştirmeye sağladığı katkı bakımından yararlı bulunmuştur. Çocuklar etkinliğin, arkadaşlarının hissettiği duyguları anlamalarına katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu etkinliğin yaratıcılıklarının gelişmesine katkı sağladığı yönünde fikir beyan etmişlerdir.

Araştırmanın doğrudan amaçları içinde yer almamakla birlikte, araştırmanın birinci aşamasında gerek uzmanlardan alınan görüşler gerekse yetişkin grupları ve çocuklar üzerinde yapılan uygulamalar sonucu, her üç duygu durumunu (mutluluk, üzüntü, korku) karşılaştırdığı sonucuna varılan parçalardan oluşan bir müzik albümü ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına dayanarak geliştirilen öneriler aşağıda açıklanmıştır.

1. Müzik dersi yaratıcılık alanındaki kazanımları sağlamak için farklı duygu durumlarını temsil eden eserlerin farklı yaklaşımlarla kullanılması ve bu sayede ders sürecinin ders yöntem ve teknikleri ile içerik açısından zenginleştirilmesi sağlanabilir. Bu kapsamda yapılabilecek farklı uygulamalar şunlar olabilir:

Öğretmenlerin, müzik eğitiminde yaratıcılık alanını destekleyici uygulamalar geliştirme aşamasında, araştırma kapsamında ortaya konan ve farklı duygu durumlarını temsil eden eserlerden yararlanmaları önerilir.

Çocukların dinledikleri müziklere yönelik oluşan duygu durumlarının drama, düzyazı, sözlü anlatım v.b. gibi farklı yöntemlerle ifade edilmesine ilişkin uygulamalar yapılabilir.

Bu araştırma kapsamında klasik müzik eserleri kullanılmıştır. Sınıftaki uygulamalar, farklı tür müzikler kullanılarak da yapılabilir.

Bu araştırmada çalınan eserlerin süreleri sınırlı tutulmuştur. Öğrencilerin yaş seviyelerine göre daha uzun süreli eserler kullanılabilir.

2. Dinletilen müzikler ile duygu durumlarının belirlenmesine yönelik yapılabilecek araştırmalar için geliştirilen öneriler şunlar olabilir:

Dinletilen müziklerin uyandırdığı mutluluk, üzüntü ve korku dışındaki diğer duygu durumlarına (öfke, şaşkınlık, gurur, sevgi, nefret, kaygı gibi...) yönelik araştırmalar yapılabilir.

Araştırma kapsamında düzenlenen etkinliklerin daha geniş bir örneklem grubu üzerinde uygulanması önerilebilir.

Farklı kültürler ya da belirgin yaşantı farklılıkları olan gruplar üzerinde yapılacak araştırmalarla, müziğin bu gruplarda uyandırdığı duygu durumları sorgulanabilir.

KAYNAKLAR

- Bilkan, Ö. F. (1998). İlköğretim birinci kademe 1.sınıf (6-8 yaş) grubu öğrencilerinin müzik dinleyerek resim yapma etkinliğinde müziğin etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. A., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dolgin, K. G. & Adelson, E. H. (1990). *Age changes in the ability to interpret affect in sung and instrumentally presented melodies*. Psychology of Music, 18, 87-98.
- Nawrot, E. S. (2003). *The perceptual of emotional expression in music: Evidence from infants, children and adults*. Psychology of Music, 31,(1), 75-92.
- Tavşancıl, E ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon yayıncılık.
- Webster, G. D. & Weir C. G. (2005). *Emotional responses to music: Interactive effects of mode, texture, and tempo*. Motivation and Emotion, 29, (1).
- Yağcı, Ç. (1995). *Müzik eğitimi ve bir yöntem olarak yaratıcı drama ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YÖK.(2007). <http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/kitaplar/sosbilgi/kaynakunite/unit7.dot> Web adresinden 03 Temmuz 2007 tarihinde edinilmiştir.